

Kari Palonen ja José Maria Rosales (toim.), *Parliamentarism and democratic theory: historical and contemporary perspectives*. Opdalen, Berlin, Toronto: Barbara Budrich Publishers, 2015, 324 s.

Talouden tuore nobelisti Bengt Holmström totesi Tukholmassa pitämässään esitelmässä demokratian olevan hyökkäyksen kohteena: ”Jotain on tapahtunut niin, että kansalaiset eivät enää näytä välittävän edustajistaan, ja he etsivät vahvaa miestä tai naista johtajakseen, ja se on pahaenteinen kehitys. Se muistuttaa tilanteesta sata vuotta sitten. Olen erittäin huolissani. Demokratia on hyökkäyksen kohteena.” (Helsingin Sanomat 8.12.2016.) Raimo Sailas otsikoi samanhenkisesti kolumnissaan Helsingin Sanomissa 13.12.2016: ”Liberaalin demokratian alamäki jyrkenee”. Ei liene myöskään mikään sattuma, että Karl Ove Knausgård käsittelee *Taisteluni* kirjansa *Kuudennessa osassa* [Like 2016; alkuteos 2011] 450 sivun verran Hitleriä ja natsismin ongelmaa.

Parlamentit ovat kohdanneet uusia haasteita ja menettäneet arvovaltaansa. Kansan ”hiljainen enemmistö” ei enää ole ollut niin hiljainen, vaan se on korottanut äänensä varsinkin uusissa oikeistopopulistisissa liikkeissä. Ne puolestaan haastavat edustuksellisten elimien legitimitettiin. Suomessakin eduskunnan arvostus on heikentynyt kansalaisten keskuudessa ja toisaalta useat pätevät poliitikot ovat jättäneet eduskunnan turhautuneina. Miten Palosen ja Rosalesin toimittama artikkelikokoelma suhtautuu ajankohtaiseen huoleen demokratian ja parlamentarismin tilasta ja tulevaisuudesta?

Artikkelikokoelman teoreettisesti painavin anti on Palosen ja Rosalesin kirjoittamissa johdannossa ja epilogissa, joissa parlamentarismän käsite ja parlamentarismän merkitys demokratialle artikuloidaan. Artikkelikokoelman punaisena lankana on tarkastella nimenomaan parlamentarismän merkitystä demokratian teorialle. Palosen ja Rosalesin mielestä parlamentarismän puolustaminen on tänä päivänä demokratian puolustamisen kannalta tärkeintä. Siksi he argumentoivat erityisen politiikan parlamentaarisen kulttuurin puolesta ja korostavat sen merkitystä demokratian teorialle ja demokratian kehittämiselle. Parlamentaarisen politiikan ideana on ollut pyrkiä luomaan tasapainoa poliittisen edustamisen, osallistumisen ja väistämättömän erimielisyyden, asian puolesta ja vastaan käytävän väittelyn, välille. Kirjoittajien mielestä varsin yleinen virheelinen tapa on ollut eron tekeminen näiden kolmen

välille ja halu korostaa tilanteesta ja arvioijasta riippuen milloin edustuksellisuuden puuttumista, poliittisen osallistumisen tarvetta tai keskustelun puuttumista. Hedelmällisempi lähtökohta on pitää niitä toisiaan täydentävinä, niin että esimerkiksi poliittinen edustaminen edellyttää sekä osallistumista että väittelyä ja päinvastoin. Parlamentarismi tulisi ymmärtää laajasti tietyt kriteerit täyttävänä argumentatiivisena politiikkana eikä pelkkänä hallitusmuotona tai vielä kapeammin pelkästään vaatimuksena siitä, että hallituksen on nautittava parlamentin luottamusta.

Palonen ja Rosales kritisoivat ”valtavirran” politiikan tutkimuksessa käytyä demokratian teoriaa koskevaa keskustelua siitä, ettei parlamentarismän merkitystä ole huomioitu riittävästi. He toteavat parlamentaarisen politiikan olleen republikanismän ja liberalismän ohella keskeinen traditio uuden edustuksellisen hallitustavan muodostumisessa 1800-luvun alkupuolelta lähtien. Parlamentarismän käsite pitää sisällään käsityksen historian myötä kehittyneestä erityisestä parlamentaarisesta tavasta väitellä asioista puolesta ja vastaan. Parlamentaariselle väittelylle on ominaista, että sitä käydään reiluja yhteisesti sovittuja periaatteita noudattaen. Parlamentarismän laajan ymmärtämisen pohjalta demokratiaa tulisi Palosen ja Rosalesin tulkinnan mukaan tarkastella nimenomaan poliittisen väittelyn historiallisesti kehittyneenä muotona, jota ei kuitenkaan tulisi rajoittaa yksinomaan parlamentteihin. Parlamentarismi laajasti ymmärrettynä voi toimia missä tahansa organisaatiossa, kokouksessa ja kokoonpanossa, jossa sitoudutaan yhteisesti sovittuihin menettelytapoihin ja asian puolesta ja vastaan väittelyn parlamentaarisiin reilun pelin sääntöihin.

Otsikkonsa mukaisesti kirja tarkastelee parlamentarismän ja demokratian välistä suhdetta sekä historiallisesta että ajankohtaisesta näkökulmasta. Historiallisen perspektiivin tulisi auttaa meitä ymmärtämään ajankohtaisten teoreettisten kiistojen käsitteellisiä taustoja, ja toisaalta nykyisten demokratian teoriaa koskevien väittelyiden historiallinen kontekstualisointi voi puolestaan luoda uusia näkökulmia demokraattisten instituutioiden uudistamiselle. Tällainen kiinnostus demokraattisen parlamentarismän historiaan on kirjoittajien tulkinnan mukaan saavuttanut jalansijaa vasta aivan viime vuosikymmeninä. Toimittajat perustelevatkin artikkelikokoelman merkitystä valtavirrasta poikkeavana, uusia näkökulmia luovana tutkimuksena.

Toimittajien johdannon ja epilogin lisäksi kokonaisuus koostuu kahdestatoista artikkelista, jotka on ryhmitelty kahteen teemaan: parlamentarismien käsitteen muuttuva käyttö (kuusi artikkelia) ja demokratian teoriaa ja toteutumista koskeva keskustelu (kuusi artikkelia). Vaikka kirjan artikkeleiden tarkoituksena ei ole varsinaisesti vastata demokratian ja parlamentarismien nykytilaa ja tulevaisuutta koskeviin huoliin, niin vähintään epäsuorasti tämäkin problematiikka nousee esiin. Kirjan toimittavat toteavat kirjan artikkeleiden haastavan valtaviiran käsitykset demokratian ja parlamentarismien keskinäisestä yhteydestä. Näin on ainakin osittain. Kirjan artikkeleita lukemalla kumoutuvat nimittäin nopeasti monet yleiset itsestäänselvyydet, kuten vaikkapa käsitys siitä, että demokratia olisi jokin historiallinen itsestäänselvyys tai jo saavutettu lopputila. Päinvastoin. Parlamentarismia ja parlamentaarista demokratiaa ei tule sekoittaa antiikin demokratiaan, vaan Palosen ja Rosalesin tulkinnassa on kyse nimenomaan uudentyypisestä hallitsemistavasta. Niinpä demokratia siinä muodossa kuin me sitä tänä päivänä harjoitamme on yllättävän tuore ja hauras keksintö eikä sellaisenaakaan mikään itsestäänselvyys.

Demokratian ja parlamentarismien käsitteiden muuttunutta käyttöä koskevassa osiossa Jussi Kurunmäki osoittaa kiinnostavassa artikkelissaan, miten naisten äänioikeus on ollut demokratiatutkimukselle hankala kysymys. Kuvaava esimerkki turvautumisesta kaksoisstandardeihin on ollut puhe ”yleisestä äänioikeudesta” ja kyseisen muuttujan käyttö empirisissä demokratisoitumistutkimuksissa ja demokratialuokitteluisissa. Jotkin maat on saatettu luokitella demokratioiksi, vaikka naisten yleinen äänioikeus on ajallisesti toteutunut vuosikymmeniä tai jopa lähes sata vuotta myöhemmin.

Kahdessa seuraavassa artikkelissa tarkastellaan parlamentarismien historiaa viktoriaanisen ajan Britannianssa. Taru Haapalan tutkimuskohteena ovat Cambridgen ja Oxfordin yliopistoyhdistykset ja niissä käyty keskustelu. Haapala osoittaa, kuinka yhdistykset vuoden 1832 uudistusten jälkeen ryhtyivät tietoisesti soveltamaan keskusteluissaan parlamentaarisia menettelytapoja. Yhdistysten esimerkki osoittaa Haapalan käsityksen mukaan sen, että ne olivat tärkeitä koko brittiläisen parlamentaarisen kulttuurin muodostumiselle nimenomaan väittelykulttuurina ja sen, että parlamentaariset menettelytavat ja parlamentaarinen toimintakulttuuri eivät rajoitu pelkästään julkisiin edustuksellisiin elimiin. Rosario

Lópezin tutkimuskohteena on ”edistyskellisten liberaalien” retoriikka 1860-luvulla, erityisesti heidän tapansa puolustaa kantojaan ”innovatiivisina ideoiloina”.

Joris Gijzenbergh analysoi artikkelissaan maailmansotien välillä esitettyä parlamentarismien kritiikkiä läntisessä Euroopassa. Gijzenbergh osoittaa informatiivisessa artikkelissaan, ettei maailma parlamentarismien kritiikin suhteen ole juuri muuttunut. Parlamentarismi oli alkujaan haukkumasana, ja kritiikin keskeiset teemat ovat pysyneet samantyyppisinä. Itse asiassa kritiikin keskeiset teemat ovat tänä päivänä yhtä ajankohtaisia kuin esimerkiksi 1920- ja 1930-luvuilla. Parlamentaarisen politiikan toimijoita ja itse parlamentarismia on syytetty tänä päivänä samoin väittein kuin maailmansotien välisenä aikana. Tuolloisen kritiikin mukaan ammattipoliittikoihin ei voi luottaa, poliittisilla puolueilla on liikaa valtaa, eikä niillä loppujen lopuksi ole pysyviä periaatteita. Poliitikkoja luonnehdittiin epäpäteviksi, opportunisteiksi, tehottomiksi, vallanhaluisiksi ja periaatteettomiksi.

Anna Kronlundin tutkimuskohteena ovat Yhdysvaltojen kongressin mahdollisuudet vaikuttaa ulkopoliittikkaan ja sotatoimista päättämiseen Yhdysvaltojen presidenttivaltaisessa järjestelmässä. Valtasuhteiden kannalta mielenkiintoinen käännekohta on vuosi 1973, jolloin senaatti ja edustajainhuone demokraattien ja republikaanien yhteisellä kahden kolmasosan enemmistöllä kävelivät Richard Nixonin yli.

Félix Blanc analysoi artikkelissaan Max Weberin tulkintaa parlamentarismista. Artikkelit poikkeaa muista kirjan tämän osion artikkeleista. Toisaalta artikkeli kuitenkin liittyy kiinteästi johdannon ja epilogin tulkintaan parlamentaarisen politiikan erityisluonteesta. Linkki selittynee sillä, että Max Weber on pitkään ollut Kari Palosen erikoisalaa. Blancin artikkeli on mielenkiintoista luettavaa kaikille, joita politiikan käsite kiinnostaa. Blanc kiteyttää Weberin käsityksen parlamentarismien merkityksestä siihen, että vain parlamentarismi voi toteuttaa toimivan poliittisen vastuullisuuden tuottamalla poliitikkoja, jotka osaavat ja joiden on pakko kiinnittää huomionsa olemassa olevaan tilanteeseen ja sen tosiasioihin (*Sachlichkeit*-periaate). Tosiasioihin perustuvan tilannesidonnaisten arvioiden ja päätöksenteon on kyettävä tarkastelemaan asioita olemassa olevien olosuhteiden ja sidonnaisuuksien yli. Tosiasioihin perustuva päätöksenteko ei ole myöskään mahdol-

lista muuten kuin siten, että asian kannalta keskeiset osapuolet ovat läsnä, ja että näkemykset testataan puolesta ja vastaan käydyssä väittelyssä.

Demokratiaa on myös syytä tarkastella kehitettävänä ja uusia muotoja hakevana ja kokeilevana projektina. Muuhun johtopäätökseen ei voi päätyä Maija Setälän, Anthoula Malkopouloun ja Hubertus Buchsteinin pätevien ja ajatuksia herättävien artikkeleiden pohjalta. Demokratian toteutumista käsittelevässä luvussa usean artikkelin lähtökohtana on tulkinta parlamentaarisen demokratian kriisistä. Tulkinnat kriisin syistä ja ratkaisuvaihtoehdoista vaihtelevat. Anthoula Malkopoulou erottelee kriisistä kaksi puolta: valintaprosessin ongelmat ja toiseksi deliberaatiota ja päätöksentekoa koskevat ongelmat. Oman tarkastelunsa keskiöön hän nostaa demokraattisen valinnan ongelmat kysymällä, onko arpominen parempi vaihtoehto kuin äänestäminen. Parlamentaarille edustukselliselle demokratialle on ollut tyypillistä elitistinen toive kansakunnan parhaimpien valinnasta. Tällaista ongelmallista toivetta vastaan asettuu radikaalin tasa-arvon ideaa toteuttava arvonta, jossa kaikilla on yhtäläinen mahdollisuus päästä tai joutua julkiseen poliittiseen tehtävään. Malkopoulou argumentoi arvontojen voivan olla tärkeä parannus demokraattisen valinnan mekanismeihin, mutta vain silloin kun erityisin keinoin kyetään kompensoimaan arvontaan liittyvät rajoitteet. Malkopouloun artikkeli on asiantunteva ja informatiivinen analyysi satunnaisen valinnan hyödyistä ja heikkouksista, mutta johtopäätökset arvontamekanismien erityisistä kompensointimekanismeista jäävät vaillinaisiksi.

Hubertus Buchstein jatkaa mielenkiintoisessa artikkelissaan keskustelua edustajien valinnasta arpomalla. Buchstein päätyy ehdottamaan demokraattisen parlamentarismien rinnalle ”arvottujen henkilöiden kokousta”, jonka ideana on toimia demokraattisena deliberaatiivisena ”puolueettomana valtana” demokraattisessa päätöksenteossa. Tällainen ”aleatorinen parlamentarismi” voisi Buchsteinin mielestä kenties vahvistaa kriisissä olevan parlamentaarisen demokratian legitimiyyttä. Kuulostaako utopistiselta? Ei välttämättä, jos otetaan huomioon tämäntyyppiset toteutetut varsin onnistuneet kokeilut, tai jos ajatellaan asiakokonaisuuksia, kuten esimerkiksi kansanedustajien palkkauksesta päättämistä ja vaalilain uudistamista Suomessa. On selvää, ettei tällaisia asioita voida ratkaista kansanäänestyksellä, vaan jonkinlaista deliberaatiota ongelmista tarvitaan.

Palkkausta ei ole legitimiyyssyistä uskallettu jättää edustajien itsensä päätöksenteon varaan. Kovin legitimiiltä ja tehokkaalta päätöksenteolta ei myöskään vaikuta vaalilainsäädännön uudistamisen valmistelun uskominen puoluesihteerille, joilla on oma puoluelehmiä ojassa.

Maija Setälän artikkeli satunnaisesti valittavien, tiettyä asiakokonaisuutta deliberoimaan koottavien *ad hoc* -pienyleisöjen merkityksestä nykyisten demokraattisten instituutioiden rinnalla on tärkeä konkreettinen lisä Malkopouloun ja Buchsteinin sinänsä kiinnostaviin teoreettisesti painottuviin artikkeleihin. Setälä väittää artikkelissaan pienyleisöillä tehtyjen kokeilujen perusteella, ettei niiden merkitys rajoitu pelkästään tietojen saantiin ja levittämiseen eikä osallistujien valistamiseen, vaan että niillä voi tietyt erityisehdot huomioiden olla vaikutusta varsinaiseen edustukselliseen poliittiseen päätöksentekoon. Setälä perustelee kantaansa ensinnäkin sillä, että toteutettavien politiikkavaihtoehtojen punnintaan tarvitaan enemmän poliittista deliberaatiota ja toiseksi sillä, että kokeilujen deliberaatiota varten kootut pienyleisöt ovat osoittautuneet yllättävän hyvin toimiviksi tilanteissa, joissa uusista ideoista on huutava pula. Setälän, Buchsteinin ja Malkopouloun artikkeleiden ideana on kysyä, miksei kansalaisista arvottu deliberoiva kokous ”minikansana” voisi vaikeissa ja tärkeissä ongelmissa kyetä deliberoimaan puolueettomammin ja kenties uusista näkökulmista verrattuna nykyisiin edustuksellisiin elimiin, joissa deliberointia kahlitsevat esimerkiksi hallitus-oppositio-jako, puoluekuri, edustajien taustasidonnaisuudet ja kilpailu äänestäjien suosiosta.

Demokratian teoriaa koskevaa keskustelua sivuavat Enrico Bialen argumentaatioltaan epäselväksi jäävä artikkeli demokraattisesta neuvottelusta (*bargaining*) ja Javier Gilin mielenkiintoinen artikkeli aina ajankohtaisesta edustukselliseen parlamentaariseen demokratiaan liittyvästä elitistisyyden ongelmasta. Molemmissa artikkeleissa keskiössä on pohdinta deliberaation merkityksestä demokratiassa. Gilin artikkelin lähtökohta on perinteinen tulkinta, jossa edustuksellista parlamentaarista demokratiaa on kuvattu ja perusteltu järjestelmänä, joka mahdollistaa kansakunnan parhaimmiston toteuttaman hallinnon. Esimerkiksi John Stuart Mill oli sitä mieltä, että viisaat kansalaiset valitsevat itseään pätevämmät edustajikseen päättämään kansakunnan kohtalosta. Jotta valta ei päätyisi ”tietävämmille” pelkästään sillä perusteella, että he ovat asiantuntijoita ja tietä-

vät esimerkiksi koulutuksensa perusteella asioista enemmän, Gil korostaa harkintakyvylle perustuvan suostunnan ja auktorisoinnin merkitystä, jossa kansalaisella on viime kädessä päätösvalta sen suhteen mihin hän on valmis. Harkintakyvylle perustuvassa suostunnassa ja auktorisoinnissa deliberaatiolla on keskeinen merkitys.

Artikkelikokoelman päättää Sia Spiliopoulou Åkermarkin artikkeli, jossa hän kysyy, täydentääkö vai korvaako osallistuminen parlamentaarista demokratiaa. Aineistoina artikkelissa käytetään kansainvälisen oikeuden dokumentteja ja analyyseja erityyppisten kansalaisjärjestöjen kautta tapahtuvan osallistumisen vaikutuksista. Erityisen kiinnostavan kysymyksen muodostaa kansalaisoikeudettomien poliittinen osallistuminen. Spiliopoulou Åkermarkin johtopäätös on, että poliittisen osallistumisen painopiste näyttäisi olevan siirtymässä poliittisista puolueista ja parlamentaarisesta osallistumisesta kohti ”epävirallisen” osallistumisen merkityksen korostumista. Mielenkiintoinen kysymys on, missä määrin näissä uudentyypisissä osallistumismuodoissa toteutetaan Palosen ja Rosalesin määrittelemiä parlamentarismien menettelytapoja.

Kari Palosen ja José Maria Rosalesin toimittama artikkelikokoelma haastaa yleisesti hyväksytyjä käsityksiä demokratiasta ja parlamentarismista. Erityisesti kirjan johdanto ja epilogi ovat tässä suhteessa tärkeitä. Kirjaan sisältyy myös mielenkiintoisia artikkeleita, jotka innovatiivisesti konkretisoivat kirjan toimittajien keskeisiä väitteitä. Toisaalta artikkelikokoelmassa on joitain teemoiltaan varsin spesifejä artikkeleita, joiden hyöty ja kiinnostavuus edellyttävät erityisaiheen asiantuntemusta. Vaikka Palonen ja Rosales viittaavat alkusanoissa ”suuriin ponnistuksiinsa” artikkeleiden yhtenäistämässä kirjan keskeisen sanoman suhteen, niin tässäkin artikkelikokoelmassa tavoite ei täysin toteudu.

Miten kirjan teesien ja näkökulmien koettelua ja kehittämistä voitaisiin edistää jatkossa? Kirjan artikkeleiden perusteella on selvää, että demokraattisten instituutioiden kehittäminen ja demokratiakokeilut ovat välttämättömiä. Näiden lisäksi konkreettiset analyysit esimerkiksi parlamenttien ja parlamentaarisia menettelytapoja soveltavien järjestöjen onnistumisista ja epäonnistumisista voisivat olla hyödyllisiä. Onnistumiset ja epäonnistumiset liittyvät väistämättä kysymyksiin edustamisesta, osallistumisesta ja väittelykulttuurista, joiden ”tasapaino” kertonee jotakin edustuksellisuuden toteutumisesta. Siinä

määrin kuin esimerkiksi parlamenttia tulisi pitää poliittisen tilanteen konfliktien esityksenä, niin poliittisten suhdanteiden analyysi voisi olla hyödyllinen lämpiperspektiivi pohdintoihin parlamentarismien ja demokratian tilasta.

KYÖSTI PEKONEN